

РОЗДІЛ IV. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАКТИКА ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 377.36:008:792.8-057.875

А. В. Ляшенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

УКРАЇНСЬКИЙ ТАНЕЦЬ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ- ХОРЕОГРАФІВ В УЧИЛИЩАХ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито сутність проблеми розвитку української хореографії, що опинилася під загрозою втрати фольклорної спадщини як найважливішого засобу національного виховання молоді. Схарактеризовано нормативні вимоги до фахової підготовки молодших спеціалістів із хореографії в училищах культури. Висвітлено шляхи вирішення проблеми вдосконалення змісту, форм і методів викладання українського танцю в означених навчальних закладах. Презентовано відповідну авторську експериментальну програму як складову навчально-методичного комплексу з дисципліни «Український танець».

Ключові слова: український танець, хореографія, фахова підготовка, училище культури, молодший спеціаліст.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття сучасна культура України через переростання в культуру глобальну переживає кризу, ознаками якої є, передусім, втрата національної ідентичності. Цей процес впливає на всі сфери людського буття, у тому числі й на підготовку фахівців-хореографів в училищах культури.

У свою чергу сучасна вища освіта перебуває на етапі кардинальних змін і характеризується інтегративними процесами зближення з освітніми системами країн зарубіжжя. Приєднання України до Болонського процесу зумовило зміни в розвитку хореографічної освіти. Така реформа, крім позитивного впливу, має й негативні наслідки, зокрема скорочення деяких фахових дисциплін, зменшення кількості аудиторних годин і збільшення годин на самостійну роботу спричинило в Україні зниження якості підготовки студентів хореографічної спеціальності.

У сучасних умовах проблема підготовки професійних кадрів із народного хореографічного мистецтва набуває все більш важливого значення. Якісна підготовка фахівця-хореографа для подальшої професійної діяльності залежить від навчання у вищому навчальному закладі. Нині характер освітньої та професійної підготовки повинен бути спрямованим у бік надання знань з усіх сфер фахової діяльності: виконавської, викладацької, постановочної, організаційно-управлінської, наукової за рахунок опанування різних дисциплін

У підготовці вітчизняних фахівців-хореографів важливе місце посідає дисципліна «Український танець» та методика його викладання, що є однією з профільюючих дисциплін у системі хореографічної освіти. Дисципліна повинна ознайомлювати студентів із танцювальною культурою історичних епох нашого народу, різноманітністю жанрів і форм української народної хореографії, танцювальним стилем, лексикою та манерою виконання танців різних регіонів України. К. В. Островською була визначена мета курсу – всебічне вивчення українського танцю від його фольклорних джерел до сучасних сценічних інтерпретацій, зокрема хореографічні композиції та хореографічні картини з життя й побуту українського народу зі збереженням національних ознак, що сприяє формуванню національної ідентичності [5, 127–130].

Аналіз актуальних досліджень. У своїх теоретичних дослідженнях мистецтвознавці Г. Кутузова, П. Фриз, В. Степанюк, Л. Каміна, В. Даренська, С. Легка розглядають стан української національної танцювальної культури на сучасному етапі, а науковці В. Шкоріненко, А. Підлипська, Д. Бернадські, С. Дункевич, І. Гутник, Л. Козинко – розвиток її в контексті розвитку сучасної культури. Дослідження вітчизняних науковців О. Касянової, С. Роботько, Т. Князевої, Т. Луговенко висвітлюють питання про особливості прояву національної самосвідомості в хореографічній культурі.

Ураховуючи означене **метою нашої статті** є теоретичне обґрунтування шляхів вирішення проблеми викладання «Українського танцю» через удосконалення змісту, форм, методів та на основі розробленої експериментальної програми як складової відповідного навчально-методичного комплексу.

Виклад основного матеріалу. Розвиток української сценічної хореографії та закономірності формування мистецтва танцю розглянули у працях хореографів-мистецтвознавців К. Василенко, В. Верховинець, В. Литвиненко, А. Гуменюк, М. Загайкевич, В. Володько. Історія та теорія

хореографічного мистецтва й освіти викладені в працях Р. Захарова, Ж. Ж. Новерра та ін.; загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа розглядаються в роботах Ю. Громова, Т. Калашнікової, А. Мессерера, С. Забредовського, Л. Цветкової.

Узагальнюючи науково-педагогічний досвід відомих хореографів і мистецтвознавців, можна сказати, що в сучасних умовах проблема підготовки професійних кадрів із народного хореографічного мистецтва набуває все більш важливого значення. Бажаючих поступати в училища культури на народну хореографію з кожним роком стає все менше. Спостерігається зростання потреби в обдарованих, творчо налаштованих педагогах, які не тільки глибоко розуміють педагогічні завдання мистецтва в суспільстві, а й володіють необхідними професійними навичками роботи з творчим колективом, без чого неможливий подальший розвиток хореографічного мистецтва.

Нині зростає роль професійних вищих навчальних закладів, які готують керівників народних танцювальних колективів. Від якості підготовки фахівців до виконання своїх професійно-педагогічних обов'язків у роботі з творчим колективом, якими творчими та педагогічними теоріями й методами вони оволодіють у процесі навчання, залежатиме ефективність і якість навчального процесу в хореографічних школах і студіях.

Національна система хореографічної освіти не є налагодженою, оскільки залучення особистості до професійної підготовки в народному танці розпочинається доволі пізно – після 9–11-го класу у спеціалізованих навчальних закладах I–II рівнів акредитації. Тому українська хореографічна освіта потребує модернізації та вдосконалення змісту і структури освітньо-професійних програм, навчальних планів, освітньо-кваліфікаційних характеристик, організації сучасного навчального процесу, методики викладання навчальних дисциплін, розробка програмно-методичної документації.

І. В. Степанюк стверджує, що для успішного вирішення цього завдання важливим є створення сприятливих умов для професійної підготовки майбутнього фахівця з українського танцю, яка забезпечить розвиток особистісних якостей, професійних умінь та національної самосвідомості [7, 32–35].

Професійний розвиток і хореографічна підготовка на основі українського народного мистецтва повинна бути багаторівневим процесом, який може активно впливати на формування духовних якостей людини. Необхідне формування системи безперервної професійної хореографічної освіти, починаючи з дошкільної підготовки й закінчуючи навчанням у вищому навчальному закладі.

Т. Р. Прокоповичем було сформовано систему професійної хореографічної підготовки фахівця на базі єдиного комплексного навчання типу: спеціалізована дошкільна установа – училище – академія чи університет, у якому навчальні плани різних рівнів повинні узгоджуватися між собою для оптимізації навчального процесу. Це забезпечить наступність в опануванні професійними навичками й формуванні національної ідентичності [6, 84–86].

Початкова хореографічна освіта дуже важлива у фаховій підготовці. Реформування довузівської ланки хореографічної освіти передбачає її наближення за принципом роботи до училищ культури з поглибленим вивченням народного танцю, у яких освітня та професійна підготовка органічно взаємопов'язані й оптимізовані.

О. П. Касяновою доведено, що якісна підготовка фахівця-хореографа для подальшої професійної діяльності залежить від навчання в училищі культури. На даному етапі характер освітньої та професійної підготовки повинен бути спрямованим у бік надання знань з усіх сфер фахової діяльності: виконавської, викладацької, постановочної, організаційно-управлінської, наукової за рахунок опанування різних дисциплін [4, 49–54].

Серед них важливе місце посідає дисципліна «Український танець» та методика його викладання. Вона є однією з профілюючих дисциплін у системі вищої хореографічної освіти. Курс «Український танець» у системі підготовки артиста балету, керівника ансамблю народного танцю й учителя фахових дисциплін має велике значення. Він ознайомлює студентів із танцювальною культурою історичних епох нашого народу, різноманітністю жанрів і форм української народної хореографії, танцювальним стилем, лексикою та манерою виконання танців різних регіонів України

Мета курсу – усебічне вивчення українського танцю від його фольклорних джерел до сучасних сценічних інтерпретацій, зокрема хореографічні композиції та хореографічні картини з життя й побуту українського народу зі збереженням національних ознак, що сприяє формуванню національної ідентичності [5, 127–130].

Опанування студентами українського народного хореографічного мистецтва здійснюється на теоретичному та практичному рівнях. У лекційному курсі студенти ознайомлюються з культурою життя українського народу, побутом, звичаями; з дослідниками танцювального фольклору та народно-сценічної хореографії, а також з історією й теорією українського танцю.

В. Верховинець рекомендував елементи народної хореографії та зразки пісенно-хореографічного фольклору використовувати на заняттях музики,

народознавства, та інших заняттях, у позаурочний час. Утілюючи в життя педагогічно-мистецьку спадщину хореографічного мистецтва слід звернути особливу увагу на народний танець як могутній виховний засіб [2, 25].

Як зазначає К. Василенко, народний танець, як одна з профільюючих і професійно-орієнтованих дисциплін спеціального циклу в училищах мистецького спрямування, у яких здійснюється підготовка фахівців-хореографів, повинен бути спрямований на вивчення, збереження та передачу студентам найбільш цікавих у художньому розумінні зразків народної хореографії, оскільки потреба в народному танцеві є складовою генетичного коду нації [1, 13].

У формуванні танцюриста народний танець відіграє значну роль. Вивчаючи різні українські танці, танцюрист набуває знань, необхідних для творчого сприйняття й емоційного відтворення художніх образів. Сьогодні багато митців намагаються відтворити самотність свого рідного краю, особливості регіональних звичаїв. А. І. Гуменюк зазначає, що Україна займає велику територію та поділена на окремі регіони, кожний із яких має у своєму складі різну кількість областей, що, у свою чергу, мають райони. І кожна область, а то й кожний район яскраво відрізняються один від одного як у хореографії, так і в музиці, в одязі та своїх звичаях [3, 31–40].

Молодим фахівцям, які вже працюють або лише навчаються майбутній професії, слід дотримуватися записаного, знайденого в певній місцевості, а не запозичувати то музичний, то хореографічний матеріал чи одяг з іншого регіону, тим більше володіючи малою кількістю інформації про дану місцевість і населення. Таким чином, у сучасних постановників існує тенденція складати новий набір рухів, які неможливо з'єднати взагалі, адже досить часто вони запозичені з різних районів, які мають відношення до різних регіонів. Фантазія балетмейстерів не обмежена, але таке невдале поєднання вносить у мову народного танцювального мистецтва шкідливі елементи, і за рахунок цього створюється неприродна еkleктична тканина національного танцю. З метою подолання означених недоліків нами була створена відповідна авторська програма, розглянемо її детальніше.

Експериментальна програма курсу «Український танець» розрахована на три роки навчання та призначена для студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації училищ культури й мистецтв спеціалізації «Народна хореографія» на основі базової загальної середньої освіти (9 класів) денної форми навчання.

Авторську програму укладено з урахуванням вимог державного стандарту нормативного предмета «Український танець». Програма

пройшла апробацію в Гадяцькому училищі культури імені І. П. Котляревського та забезпечила певні позитивні результати, виконуючи основні завдання предмета:

- знайомство з етнічними групами України, їх побутом, традиціями, культурою;
- вивчення теоретичного курсу з основ української хореографії;
- практичне оволодіння лексичною основою українського танцю, особливостями композиційної побудови, характером і манерою його виконання;
- чітке дотримання та збереження стилістичних особливостей регіону (області, району);
- опанування системи рухів українського народного танцю та засвоєння методики виконання цих рухів;
- вивчення фольклорної хореографічної спадщини Полтавщини.

Програма складається з десяти основних розділів:

Розділ I. Хореографія українських народних танців.

Розділ II. Тренувальні вправи біля станка на основі елементів українського танцю.

Розділ III. Танцювальне мистецтво Центральної України.

Розділ IV. Танцювальне мистецтво Слобожанщини

Розділ V. Танцювальне мистецтво Поділля.

Розділ VI. Танцювальне мистецтво Полісся та Волині.

Розділ VII. Танцювальне мистецтво Гуцульщини та Покуття.

Розділ VIII. Танцювальне мистецтво Закарпаття.

Розділ IX. Танцювальне мистецтво Буковини та Бойківщини.

Розділ X. Поглиблене вивчення місцевого танцювального матеріалу (фольклорні танці Полтавщини).

Вивчення дисципліни включає в себе години аудиторних занять (практичні, теоретичні) та самостійної роботи. Перевага авторської програми полягає в тому, що студент самостійно опрацьовує, закріплює та вдосконалює матеріал, який вивчений на групових заняттях.

Кожен семестр вимагає відповідної форми контролю, зокрема:

- модульні контрольні роботи;
- академічні покази;
- іспити (з метою збільшення семестрового балу, за власним бажанням).

По закінченню вивчення курсу «Український танець» (IV курс, VIII семестр), студент виконує тестові завдання, які є складовою державного іспиту.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:
знати:

- теоретичні основи українського танцю;
- характерні хореографічні особливості локальних районів України;
- особливості композиційної побудови українських танців;
- методику виконання рухів танців України;

уміти:

- технічно в характері та манері виконувати рухи танців локальних районів та етнічних груп України;
- виконати на середині зали ускладнені рухи танців України;
- скласти комбінації та етюди біля станка й на середині залу на основі танців різних регіонів України.

Висновки. За умови грамотної побудови навчального процесу, використання в роботі дійсно народного танцювального матеріалу в цікавій авторській редакції педагога та за умови поєднання практичного засвоєння лексичного матеріалу з особливостями української національної культури й характерними особливостями українського народу, буде забезпечено не тільки виховання кваліфікованого фахівця-хореографа, а й виховано досвідчену людину та справжнього громадянина нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко К. Ю. Український народний танець / К. Ю. Василенко. – К. : Муз. Україна, 1981. – 99 с.
2. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю : підручник / В. М. Верховинець. – К. : Муз. Україна, 1990. – 309 с.
3. Гуменюк А. І. Народне хореографічне мистецтво України : підручник / А. І. Гуменюк. – К. : Видавництво Академії Наук Української РСР, 1963. – 255 с.
4. Касянова О. П. Диверсифікація хореографічної освіти України в контексті євроінтеграційних процесів / О. П. Касянова // Вісн. держ. акад. кер. кад. культ. і мистецтв : зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 3. – С. 49–54.
5. Островська К. В. Український народно-сценічний танець у системі професійної освіти / К. В. Островська // Культура України : зб. наук. пр. – Х., 2009. – Вип. 25. – С. 127–130.
5. Прокопович Т. Р. Мистецька освіта в інформаційному суспільстві / Т. Р. Прокопович // Навчальні заклади культури і мистецтв України: особливості входження в Болонський процес : зб-к матеріалів Всеукр. наук.–практ. конф. – Л. : ДАКККіМ, 2007. – С. 84–86.

6. Степанюк І. В. Хореографічна освіта як чинник формування національної свідомості / В. І. Степанюк // Наук. вісн. Волн. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : зб. наук. ст. – Львів, 2009. – Вип. 12. – С. 32–35.

РЕЗІЮМЕ

Ляшенко А. В. Український танец в підготовке спеціалістов-хореографов в училищах культури.

В статье осуществлено теоретическое обоснование путей совершенствования профессиональной подготовки младших специалистов по хореографии. Раскрыта сущность необходимости более детального анализа и улучшения процесса преподавания дисциплины «Украинский танец» в училищах культуры, стремительно перерастает в более глобальные вопросы такие, как: развитие украинской народной хореографии, потеря фольклорного наследия, где последние являются главными средствами национального воспитания молодежи.

Дана характеристика нормативных требований к подготовке хореографов. Освещены пути решения проблемы через совершенствование содержания, форм и методов преподавания «Украинского танца» на основе разработанной экспериментальной программы, как составляющей учебно-методического комплекса по данной дисциплине, который целесообразно использовать для улучшения профессиональной подготовки в области хореографии.

Ключевые слова: Украинский танец, хореография, профессиональная подготовка, училище культуры, специалист-хореограф, младший специалист.

SUMMARY

Lyashenko A. Ukrainian dance in training a choreographer specialist in schools of culture.

This article provides a theoretical justification of the ways of improvement of the professional training of the young specialists in choreography. The essence of training needs more detailed analysis and improvement of the teaching discipline «Ukrainian Dance» in schools of culture that rapidly develop into a more global issues such as development of Ukrainian folk dance, folk heritage loss, where the latter are the main means of national education of the youth.

In modern conditions the problem of professional training of the national choreography has become increasingly important. A high quality training-choreographer for future professional activity depends on learning in higher education. At this stage education and training should be directed towards providing knowledge in all areas of professional activity, performance, teaching, staging, organizational, managerial, research by acquiring various disciplines.

The discipline «Ukrainian Dance» is one of the majors in the system of choreographic education. It must acquaint the students with dance culture epochs of our people, a variety of genres and forms of Ukrainian folk dance, dance style, vocabulary and manner of implementation dancing all over Ukraine. The purpose of the course is a comprehensive study of Ukrainian folk dance from its early stages to the modern stage interpretations, including dance songs and dance scenes from the life of the Ukrainian people and life preserving national characteristics, which contributes to national identity.

The author determines the regulatory requirements for training choreographers. The article deals with the solutions to the problems, the means of improving the content, the forms and methods of teaching «Ukrainian Dance» on the basis of the pilot program as a part of educational and methodical complex of the discipline that should be used to improve vocational training in choreography.

Key words: *Ukrainian dance, choreography, professional training, school of culture, a professional choreographer, a junior specialist.*